Statsforvalteren i Agder

Vår dato: 28.02.2025
Vår ref.: 2023/7040
Deres dato:
Deres ref.:

LINDESNES KOMMUNE

Nordre Heddeland 26
4534 MARNARDAL

Saksbehandler, innvalgstelefon
Gunnar Refsland, 37 01 75 39

Lindesnes kommune - Statsforvalterens behandling av krav om lovlighetskontroll og klager over kommunens vedtak om detaljreguleringsplan for Sodevika havn og industriområde

Vi viser til kommunens oversendelse av klagesaken 04.07.2024. Vi viser også til oversendelse av krav om lovlighetskontroll mottatt 26.04.2024. Vi beklager lang saksbehandlingstid.

Statsforvalteren opphever kommunens planvedtak.

Sammendrag av Statsforvalterens vurderinger
Det avgjørende spørsmålet i saken har vært om det utgjør en saksbehandlingsfeil at det reduserte planforslaget, som ble vedtatt av kommunestyret 08.02.2024, ikke ble sendt på høring.

Reglene om høring skal sikre at innbyggere, næringsliv, organisasjoner, institusjoner og offentlige organer får medvirke i planprosessen. Høring ivaretar hensyn som er grunnleggende for legitimiteten til planprosessen og bidrar til at konsekvensene av planforslaget blir forsvarlig belyst. Disse hensynene blir bare tilstrekkelig ivaretatt dersom forslaget kommunestyret vedtar, i hovedsak er det samme som ble sendt på høring.

I dette tilfellet avviker vedtatt forslag for mye fra det forslaget som de berørte har fått uttale seg til. Det er derfor en saksbehandlingsfeil at det endrede forslaget ikke ble gjenstand for høring.

En slik saksbehandlingsfeil fører til at planvedtaket er ugyldig med mindre det er grunn til å regne med at feilen ikke har virket bestemmende på vedtakets innhold. Ved vurderingen av om saksbehandlingsfeilen kan ha virket inn på innholdet i planvedtaket, har Statsforvalteren bl.a. lagt vekt på at et redusert planforslag kan påvirke samfunnsnytten i prosjektet og dermed den avveiningen kommunen er pliktig til å gjøre av motstridende interesser i saken. Statsforvalteren fremhever også at ivaretakelsen av støykrav kan bli påvirket av de endringene som er gjort, bl.a. ved at en stor del av en planlagt støyvoll er tatt ut av planen.

Statsforvalteren konkluderer etter dette med at planvedtaket er ugyldig som følge av saksbehandlingsfeil og må oppheves.

I det følgende redegjør vi under punkt 1 for sakens bakgrunn. I punkt 2 vurderer vi klagene fra privatpersoner og organisasjoner. I punkt 3 vurderer vi kravet om lovlighetskontroll fra 16 kommunestyrerepresentanter. Punkt 4 er en samlet konklusjon for begge saker.

1. Sakens bakgrunn

Vial AS har på vegne av Bertelsen & Garpestad AS fremmet forslag til detaljreguleringsplan for Sodevika havn og industriområde. Området ligger ca. 6 km fra Mandal sentrum, langs Fv4232-Skjernøyveien og strekker seg ut til Natobrygga/Sodevika.

Formålet med forslaget er, ifølge planbeskrivelsen, å legge til rette for etablering av et sjørettet industriområde med tilhørende havneanlegg og service- og støttefunksjoner. Hensikten med planen utdypes ytterligere på side 11 i planbeskrivelsen:

> *På bakgrunn av den nasjonale satsningen, lokasjonen av Sodevika og gjeldende områdeplan, er det et ønske om å detaljregulere Sodevika havn og industriområde for offshore-bransjen som skal spille en stor rolle i fabrikasjons-, installasjons- og ferdigstillingsfasen for havvindmøller.*

Arealet utgjorde i det opprinnelig vedtatte planforslaget ca. 690 dekar, hvorav 272 dekar ønskes planert og opparbeidet som industriområde. Havneområde i sjø utgjør ca. 49 dekar. Samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur utgjør 95,8 dekar og grønnstruktur og LNF-områder til sammen ca. 235 dekar. Friluftsområder i sjø utgjør ca. 36 dekar.

Planforslaget lå ute til høring og offentlig ettersyn i perioden 03.04.2023 til 13.05.2023. Høringen resulterte i svært mange innspill fra både privatpersoner, organisasjoner og offentlige myndigheter. Det ble også fremmet innsigelse mot planforslaget fra Statsforvalteren som sektormyndighet, NVE og Kystverket. Kystverkets innsigelse ble trukket 12.06.2023 og NVE trakk sin innsigelse 22.05.2023.

Planforslaget ble vedtatt av kommunestyret med 26 mot 13 stemmer i møte 15.06.2023. Det forelå da fortsatt innsigelse fra Statsforvalteren.

Innsigelsene fra Statsforvalteren gjaldt:

- Overskridelse av grenseverdier for støy – med negative konsekvenser for bebyggelse og friluftsområder – uten at skadereduserende tiltak er tilstrekkelig innarbeidet og sikret gjennom planen. I tillegg mente Statsforvalteren at støyutredningen måtte inkludere flere forhold i vurderingene.
- Manglende vurderinger i fagrapport om utslipp til luft og manglende sikring av støvavbøtende tiltak.
- Manglende geotekniske avklaringer knyttet til utfylling i sjø og manglende avklaringer av konkrete konsekvenser for marint naturmangfold.
- Omdisponering av betydelige arealer fulldyrka jord uten at matjordplan foreligger
- Planens bestemmelser om parkering.

Det ble etter at vedtaket var fattet avholdt dialogmøte mellom kommunen og Statsforvalteren 06.09.2023. Innsigelsen ble opprettholdt, men det ble oppnådd enighet når det gjaldt krav til parkering, konsekvenser for marint biologisk mangfold, og virkning og avbøtende tiltak knyttet til støvflukt.

I møte i forhandlingsutvalget i kommunen 09.10.2023 ble det besluttet å sende saken direkte til departementet (uten mekling), da kommunen mente at man hadde strukket seg så langt man

kunne. Kommunen valgte likevel ikke å sende saken til departementet, og utarbeidet i stedet dokumenter som Statsforvalteren hadde etterspurt når det gjaldt støy (masseuttaksperiodens varighet) og jordvern/matjordplan. Statsforvalteren frafalt deretter alle innsigelser i brev av 31.01.2024, på vilkår om at det ble gjort visse endringer i reguleringsbestemmelsene.

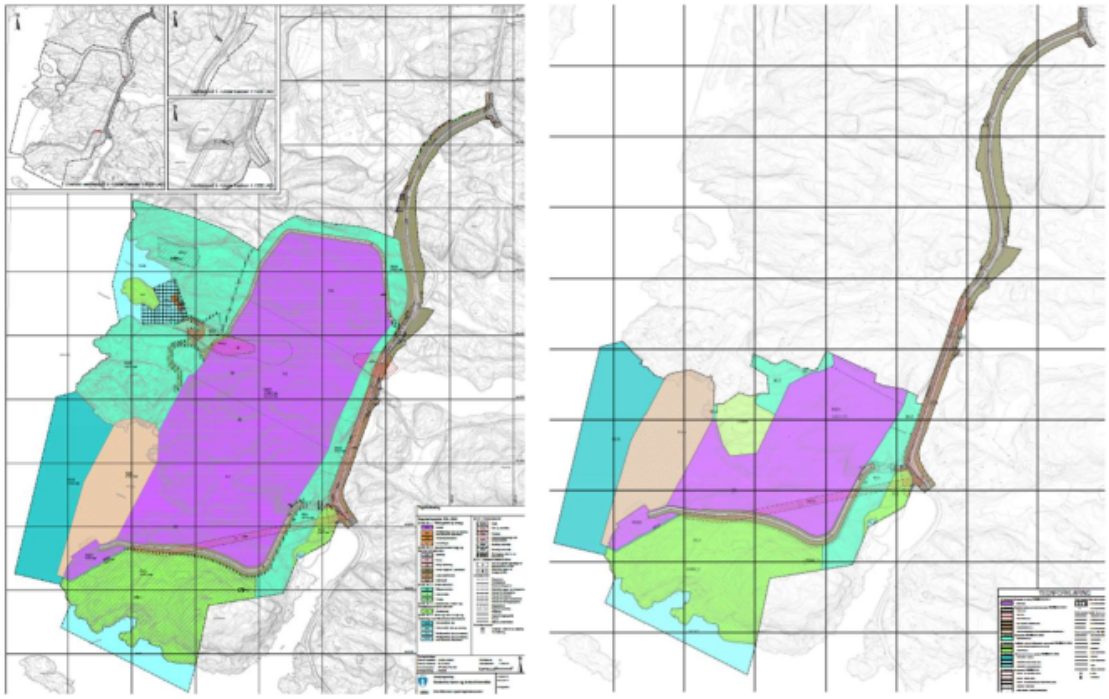
Kommunestyret besluttet etter dette å gjøre en ny behandling av forslaget til detaljregulering. Saken ble lagt fram i kommunestyrets møte 08.02.2024. Rådmannen innstilte på at kommunestyret skulle opprettholde sitt tidligere vedtak av 15.06.2023.

I møtet ble det fremsatt forslag fra Arbeiderpartiets, Fremskrittspartiets og deler av Høyres gruppe om å vedta en endret plan med mer avgrenset utstrekning enn det som ble vedtatt 15.06.2023. Behandlingen i kommunestyret endte med at følgende ble vedtatt mot 17 stemmer:

1. *Kommunestyret vedtar detaljreguleringsplan for Sodevika med plankart, bestemmelser og planbeskrivelse sist datert hhv 29.08.23, 22.06.23 og 29.08.23 med unntak av følgende endringer:*
2. *Planområdet reduseres i nord og vest slik dette er angitt i vedlagte kart: detaljregulering med redusert omfang.*
3. *Sjunefjellet bevares i nord, og Hovden bevares i sør.*
4. *Rådmannen gis fullmakt til å endre/oppdatere detaljreguleringsplanen, reguleringsbestemmelsene og planbeskrivelse i tråd med dette vedtaket.*

   Se vedlagt rev. kart, der er veien beholdt, slik at rekkefølgekrav på denne også beholdes selv om planens omfang reduseres.

   I forhold til resterende areal i områdeplanen vil kommunestyret lytte til grunneiernes ønsker ved rullering av kommuneplanens arealdel.

Figur 1 Til venstre: Vedtatt plankart i 15.06.2023. Til høyre: Forslag til redusert alternativ, vedtatt av kommunestyret i møte 08.02.2024.

Planbeskrivelsen er etter vedtaket oppdatert med følgende tekst:

> *Videre i planbeskrivelsen vurderes planmessige forhold iht. planforslag som ble vedtatt av kommunestyret den 15.06.2023, til venstre på Figur 1. Det endrede planforslaget begrenser planområdet i omfang uten vesentlige endringer i bruk og uten endringer av bestemmelser utover det som følger av endret avgrensning. Dermed vil vurderingene i dette dokumentet fremdeles være gjeldende for vedtatt detaljregulering med begrenset omfang.*
>
> *Endringer som følger av endret avgrensning vil være fagtema kulturminner og -miljø, og store deler av landbruksfaglige vurderinger som ikke lenger er gjeldende, mens arealformål småbåtanlegg, uthus/naust/badehus og friluftsområde i sjø og vassdrag med tilhørende strandsone er tatt ut i sin helhet. Beregnet massehåndtering, trafikkmengder og arbeidsplasser er redusert i takt med redusert omfang av planområdet.*

Med de unntak som framgår av det ovenfor siterte, omhandler resten av planbeskrivelsen fortsatt det opprinnelige planforslaget.

Planvedtaket ble påklaget av en rekke enkeltpersoner (se kopimottakerlisten nedenfor), Naturvernforbundet i Agder og Agder Omland Bygdelag.

I tillegg til klagene ble det 28.02.2024 fremsatt krav om lovlighetskontroll av vedtaket etter kommunelovens regler, fra i alt 16 kommunestyrerepresentanter (Venstre 6, SV 3, KRF 3. MDG 1, SP 1, INP 2).

Kommunestyret vurderte kravet om *lovlighetskontroll* i møte 25.04.2024. Kravet ble ikke tatt til følge, og ble deretter oversendt Statsforvalteren for behandling.

Klagene ble vurdert i møte 30.05.2024. Vedtaket ble opprettholdt mot 18 stemmer.
Saken er etter dette oversendt Statsforvalteren for endelig klagebehandling 04.07.2024.

2. Statsforvalterens vurdering av klagene fra privatpersoner og organisasjoner

2.1 Statsforvalterens myndighet og hovedanførslene i klagene

Klagene som er fremsatt fra privatpersoner og organisasjoner behandles i medhold av plan- og bygningsloven (pbl.) § 12-12 tredje ledd, jf. § 1-9, samt delegasjon av avgjørelsesmyndighet fra Miljøverndepartementet, jf. rundskriv T-2/09. Statsforvalteren kan prøve alle sider av saken, og herunder ta hensyn til nye omstendigheter, jf. forvaltningsloven (fvl.) § 34 andre ledd. Ved prøving av kommunens utøvelse av fritt skjønn skal klageinstansen legge stor vekt på hensynet til det kommunale selvstyret, jf. fvl. § 34 andre ledd.

På bakgrunn av antallet klager og klagere (95 enkeltpersoner) og at flere enkeltpersoner har signert flere klager, finner vi det ikke hensiktsmessig å vurdere hver klage for seg. Vi legger til grunn at i hvert fall eiere av eiendommer innenfor planområdet og i relativt vid omkrets rundt planområdet, har rettslig klageinteresse. Virkninger knyttet til støy og støv er tema i klagene, og disse forholdene kan berøre et relativt vidt område rundt selve planområdet.

Anførslene i klagene omfatter en rekke forhold og det synes mest hensiktsmessig å nevne de som går igjen i flest klager og fremstår som mest sentrale.

Blant anførsler går igjen er at det er gjort feil ved sluttbehandlingen av saken. Mange av klagerne mener at reglene for planendring skulle ha vært fulgt, eller at det endrede forslaget skulle vært undergitt ny høring. Det er også anført at det foreligger andre mangler knyttet til ivaretakelsen av krav til medvirkning. Enkelte påpeker i denne forbindelse at næringsmulighetene i et redusert planområde skulle ha vært utredet. Videre at det er nødvendig med nye konsekvensutredninger, blant annet knyttet til støy. Det vises her også til virkninger for nærliggende friluftsområder. Det argumenteres videre for at vurderingene etter naturmangfoldloven ikke er tilstrekkelige, og at rapporter om naturmangfold ikke har vært på høring. En del av merknadene gjelder at planen bygger på uriktige premisser, og at hensikten egentlig bare er å etablere et stort masseuttak. Flere peker på at plandokumentene er villedende. I flere klager vises det til at de økonomiske konsekvensene for hytteeiere i området ikke er tilstrekkelig hensyntatt, herunder mulig verditap, sikkerhet for innløsning og omlegging atkomster. Mange er også opptatt av at det må være tilstrekkelig sikkerhet for at planlagt gang- og sykkelvei blir etablert.

Argumentasjonen i klagene kan deles opp i to hovedkategorier – det som gjelder mangelfull saksbehandling i planprosessen, inkludert om utredningene har vært tilstrekkelige, og det som gjelder uenighet i de skjønnsmessige planfaglige valgene og avveiningene som er gjort, bl.a. om området skal brukes til industriformål og i hvilket omfang. Vi vil først gå nærmere inn på saksbehandlingen, hvor vi først redegjør kort for hvilke krav loven og rettskildene stiller, og deretter en vurdering av prosessen i denne saken konkret.

2.2 Vurdering av saksbehandlingen

2.2.1 Krav til saksbehandlingen i plansaker – rettslige utgangspunkter

Kommunen er tillagt oppgaven med å fastsette arealbruken innenfor kommunegrensen, jf. plan- og bygningsloven § 3-3, jf. § 11-5 og § 12-1 andre ledd. Dette skjer etter en offentlig prosess og en bred politisk avveining av ulike interesser, hvor blant annet det planlagte tiltakets virkning på naturmangfold og miljø vil være sentrale hensyn, jf. plan- og bygningsloven § 1-1 første og fjerde ledd.

Hvordan planprosessen skal foregå er regulert i plan- og bygningslovens plandel, som både har generelle bestemmelser, og særskilte bestemmelser om kommunal planlegging. Lovens kapittel 4 oppstiller generelle utredningskrav i plansaker, blant annet om planbeskrivelse og om krav til konsekvensutredning for reguleringsplaner som kan få vesentlige virkninger for miljø og samfunn (§ 4-2 første og andre ledd). Kapittel 5 har regler om medvirkning i planleggingen, herunder om kommunens plikt til å påse at krav til medvirkning er oppfylt i planprosesser, og § 5-2 om høring og offentlig ettersyn. Lovens kapittel 12 gjelder reguleringsplaner. Her er det blant annet sentrale bestemmelser i §§ 12-10, 12-11 og 12-12 om saksbehandlingsprosessen.

Forutsetningen for at kommunestyret skal kunne gjøre avveininger av de ulike interessene som kan påvirkes av et planforslag, og ta en begrunnet politisk avgjørelse om planens innhold, er at virkninger og konsekvenser av den virksomheten som planen legger til rette for er forsvarlig avklart. Som vi kommer tilbake til vil dette ikke bare gjelde skadevirkninger for natur og miljø, men også samfunnsinteressene som taler for gjennomføring av tiltaket, altså det som skadevirkningene skal avveies mot. [1]

Forholdet mellom plan- og bygningsloven og forvaltningsloven er regulert i pbl. § 1-9. Det følger av bestemmelsens første ledd at *«forvaltningsloven gjelder med de særlige bestemmelser som er gitt i*

[1] Sivilombudet, sak 2024/1117 avsnitt 47

denne loven.» Planvedtak regnes som enkeltvedtak, og kravene til saksutredning, begrunnelse mv. i forvaltningsloven supplerer dermed plan- og bygningslovens bestemmelser

Overordnede krav til utredning av en sak følger av fvl. § 17 første ledd første punktum, der det stilles krav om at forvaltningsorganet skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Bestemmelsen gir uttrykk for undersøkelsesprinsippet, som gir forvaltningen et selvstendig ansvar for sakens opplysning. Hvor omfattende og nøyaktige undersøkelser som må foretas, beror på en avveining i den konkrete saken, der hensynet til å oppnå et forsvarlig resultat må veies mot tids- og ressursbruken.[2]

I saker som berører naturmangfoldet, plikter kommunen i tillegg å vurdere omsøkte tiltak eller reguleringsplan ut fra de miljørettslige prinsippene som fremgår av naturmangfoldloven (nml.) §§ 8-12, jf. § 7. Når naturmangfold berøres, er en vurdering etter nml. nødvendig for at saken skal være tilstrekkelig opplyst etter fvl. § 17.

Det følger av nml. § 7 at «*[p]rinsippene i §§ 8 til 12 skal legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet, herunder når et forvaltningsorgan tildeler tilskudd, og ved forvaltning av fast eiendom. Vurderingen etter første punktum skal fremgå av beslutningen».*

Ved klageinstansens vurdering av spørsmålet om saken er tilstrekkelig utredet, herunder om konsekvensutredningene er av tilfredsstillende kvalitet, vil sektormyndighetenes uttalelser ofte kunne ha stor betydning. Vi viser til at fagkompetansen innenfor naturmiljø, artsforvaltning, forurensning, kulturminner, geotekniske forhold, farvann og havner, kulturminner mv. i utgangspunktet ligger hos sektormyndighetene som forutsettes å medvirke gjennom planprosessen. Kommunen har likevel som planmyndighet det overordnede ansvaret. Videre har Sivilombudet i nyere uttalelser presisert at også Statsforvalteren i klagebehandlingen i kraft av fvl. § 17 og naturmangfoldloven har et selvstendig ansvar for å kontrollere at kunnskapsgrunnlaget i saken er tilstrekkelig, og om kravene til saksbehandling etter nml. § 7 er oppfylt.[3] I uttalelse av 24.01.2025 sier Sivilombudet at Statsforvalteren som klageinstans må «gjøre en selvstendig vurdering og vekting av naturmangfoldprinsippene», også i «saker hvor innsigelsesadgangen ikke er benyttet eller en innsigelse er trukket».[4]

2.2.2 Forholdet til overordnede planer

Det aktuelle området er i kommuneplanen avsatt til sone der gjeldende reguleringsplan fortsatt skal gjelde. Planområdet inngår videre i områdeplan for Strømsvika-Sodevika (vedtatt 2012) og arealet er her i hovedsak avsatt til byggeområde for sjørettet næring. Områdeplanen stiller krav om detaljregulering og gir derfor ikke hjemmel for utbygging i seg selv uten at det utarbeides detaljreguleringsplan. I planbeskrivelsen til områdeplanen går det fram at formålet med planen er å tilrettelegge for sjørettet industri og service i området mellom Gismerøya – Strømsvika og Sodevika, og industrihavnen blir en naturlig del av denne satsingen på sjørettet industri.

Det opprinnelige forslaget til detaljregulering innebærer enkelte avvik fra områdeplanen, beskrevet slik av kommunen:

> *Det er noe avvik mellom industriarealet som er foreslått regulert i detaljreguleringen sammenlignet med arealet avsatt i områdeplanen. Rådmannen har ikke foreslått endringer i*

[2] NOU 2019: 5, Ny forvaltningslov, pkt. 21.2.2.1, og HR-2017-2376-A punkt 33-36.
[3] Sivilombudets uttalelse i saker med referanse 2022/3102, 2024/1117, og 2024/1708.
[4] SOM-2024-1708 avsnitt 100

denne avgrensningen, da vi ser at sjørettede næringsarealer er arealkrevende, og fordi vi mener at føringene fra overordnet plan om særlig landskapshensyn i området ved Homsvika og sør for Sodevika er godt ivaretatt.
Rett nok er industriområdet trukket nærmere sjø i retning Homsvika, men vi oppfatter at grepet som er gjort med anleggelse av voll mellom industri og grøntområde reduserer innsyn til industriområdet. Det er også positivt at avgrensning av industriområdet er foreslått trukket vekk fra Hovden i sør, slik at man beholder denne høyden både som støy- og landskapsskjerm.

Etter det vi kan se var ca. 34 dekar avsatt til industri/kai utover det som følger av overordnet plan.

Saken gjelder detaljreguleringsplan fremmet av utbygger etter pbl. § 12-3. Slike private planforslag må innholdsmessig følge opp hovedtrekk og rammer i kommuneplanens arealdel og foreliggende områdereguleringer, jf. pbl. § 12-3 tredje ledd. Bestemmelsen er likevel ikke til hinder for at kommunen fremmer private planforslag som avviker fra overordnet plan.[5]

Ved avvik fra overordnet plan må kommunen som planmyndighet, dersom den vil fremme planforslaget, vurdere om avviket medfører konsekvensutredningsplikt etter pbl. § 4-2 andre ledd og konsekvensutredningsforskriften. I dette tilfellet er konsekvensutredning gjennomført forut for vedtakelse av planen, og det vil da ikke være en saksbehandlingsfeil at planforslaget tas til behandling selv om det er avvik fra overordnet plan.

For helhetens skyld nevner vi at detaljregulering for Strømsvika – Brennevinsmyra næringsområde, vedtatt i 2015, inngår i samme områdereguleringsplan og grenser mot den nordlige delen av det opprinnelige planområdet (planforslaget er imidlertid som nevnt redusert slik at det ikke lenger er en slik direkte kobling). Det pågår videre planarbeid for Jåbekk Sør-industriområde, nordvest for det området som var omfattet av det opprinnelige planforslaget.

2.2.3 Ivaretakelsen av kravene til utredning og medvirkning ved høringen av det opprinnelige planforslaget

Planforslaget la i sin opprinnelige form opp til planering og utbygging av til sammen 368 dekar til industri, samferdselsanlegg og teknisk infrastruktur, i tillegg til havneområde i sjø på 49 dekar.

Områdets nåværende kvaliteter er omtalt slik i Statsforvalterens høringsuttalelse av 22.05.2023:

Planområdet er et større, relativt intakt, naturområde med betydelige natur- og kulturlandskapskvaliteter som er typiske for kystlandskapet på Sørlandet. Området er småkupert og består av en mosaikk av varierte terrengformer med veksling mellom skog og kulturlandskap. Dette skaper variasjon i økosystemer og naturtyper, som gir grunnlag for et rikt naturmangfold. Av naturtyper på land i planområdet finner man blant annet edelløvskog, seminaturlig eng, kystlynghei og hule eiker.

Det følger videre av planbeskrivelsen at det innenfor planområdet er registrert flere arter av særlig stor forvaltningsinteresse, både når det gjelder fugl og planter. Planområdet berører videre Lindesnes-Mannefjorden, som er nasjonal laksefjord, og der det er registrert flere viktige naturtyper. Det er også registrert tilgjengelig strandsone i planområdet langs vannet og en tur- og friluftsrute langs Fv 4232, i tillegg til noen mindre tråkkede naturstier. Vi viser til planbeskrivelsen s. 23 flg.

[5] Frode A. Innjord og Liv Zimmermann, Plan- og bygningsloven med kommentarer (2020) s. 317.

Påvirkningen på naturmangfoldet og foreslåtte avbøtende tiltak er omtalt i planbeskrivelsen på s. 53-54. Det foreligger også flere separate rapporter. Det er på det rene at tiltakene som planforslaget legger opp til samlet sett vil ha *svært* stor negativ konsekvens for naturmangfoldet.

Virkningen for friluftsliv er omtalt på s. 56-57 i planbeskrivelsen. De planlagte tiltakene er vurdert å ha stor negativ konsekvens for friluftsliv i plan- og influensområdet.

Påvirkningen på landskapsbildet er vurdert på s. 57-58. Også her er konklusjonen at tiltakene vil ha stor negativ konsekvens.

Influensområdet som blir påvirket av støy og landskapsvirkning er omfattende. Den samlede belastningen for området øker betydelig. Vi viser til Statsforvalterens høringsuttalelse av 22.05.2023, s. 5. Dette innebærer at det må forutsettes at virkninger og behovet for avbøtende tiltak undergis en grundig vurdering. Støy er omtalt på s. 59-61 i planbeskrivelsen. Her er vurderingene i ettertid supplert etter krav fra Statsforvalteren.

Statsforvalteren har som *sektormyndighet* vurdert mange av fagrapportene knyttet til det opprinnelige forslaget som grundige og faglig solide. Dette gjelder rapporter knyttet til virkninger for landskap, støy, friluftsliv, vannmiljø og naturmangfold. Rapportene ble vurdert å ha pedagogiske beskrivelser, gode illustrasjoner og presise vurderinger av kunnskapsgrunnlaget, usikkerhetsmomenter og hva som reelt sett vil kunne bli konsekvensene av tiltakene i planen. Samtidig fant Statsforvalteren at det var enkelte kritiske mangler i kunnskapsgrunnlaget og at planarbeidet var noe preget av at det var lagt opp til svært rask framdrift. Det ble derfor lagt ned innsigelse på enkelte sentrale punkter som gjaldt overskridelse av grenseverdier for støy, manglende vurderinger av, og manglende avbøtende tiltak knyttet til støvutslipp, manglende geotekniske avklaringer rundt utslipp til sjø og påvirkning på marint naturmangfold, manglende matjordplan og bestemmelser om parkering. Innsigelsene til Statsforvalteren ble som tidligere nevnt trukket i etterkant av det første planvedtaket, men på vilkår.

Vi merker oss at det ble gjort supplerende undersøkelser som omhandler hekkefugl og salamander etter høring og at dette bidro til at saken ble bedre opplyst. Av hensyn til den medvirkning som er forutsatt i slike saker, kan det likevel fremstå uheldig at en sak som er så betydningsfull og kontroversiell ble sendt på høring uten at kartleggingen av naturmangfoldet var fullført. Hadde det blitt gjennomført en ny høringsrunde før ny sluttbehandling 08.02.2024, ville dette antagelig vært uproblematisk, men dette ble ikke gjort.

På bakgrunn av at vi nedenfor kommer til at planvedtaket uansett må oppheves, legger vi til grunn at faktagrunnlaget for en ny høring vil bli supplert med de undersøkelser, vurderinger og avklaringer som er gjort i ettertid, bl.a. med sektormyndighetene. I denne forbindelse må også eventuelle konsekvenser for Skotholmen naturreservat inngå, da vi ikke kan se dette er omtalt. Vi viser til at det sistnevnte er anført som en mangel i kravet om lovlighetskontroll, uten at kommunen har kommentert spesifikt hvilke vurderinger som er gjort.

2.2.4 Vurdering av om kommunens vedtak av 08.02.2024 innebærer brudd på saksbehandlingsreglene for planendring etter pbl. § 12-14

Kommunestyret har 08.02.2024 behandlet planforslaget på nytt og har da endret dette etter representantforslag slik at planområdet og byggeområdene er kraftig redusert, slik det fremgår av redegjørelsen ovenfor. I flere av klagene er det reist spørsmål ved om ikke denne endringen skulle ha vært behandlet som endring av allerede vedtatt plan, jf. pbl. 12-14 første ledd, i og med at planforslaget ble vedtatt av kommunestyret allerede 15.06.2023. Endring av plan skal følge de

samme saksbehandlingsregler som for vedtakelse av ny plan, herunder krav til offentlig ettersyn og høring.

Ved vurderingen av dette spørsmålet, må det etter vårt syn tas utgangspunkt i at det da kommunestyret første gang behandlet saken 15.06.2023, forelå flere innsigelser mot planforslaget. Lovens system forutsetter at kommunestyret ikke med endelig virkning kan vedta et planforslag i en slik situasjon.

Vi viser til at det følger av pbl. § 5-6 første ledd at det ordinært skal foretas mekling mellom partene dersom kommunen ikke finner å kunne ta hensyn til en innsigelse. Dersom enighet ikke oppnås, treffer kommunen planvedtak og sender planen og innsigelsen til departementet, med meklerens tilrådning. Departementet avgjør så om innsigelsen skal tas til følge og planen endres. Lovens system forutsetter med andre ord at kommunens planvedtak ikke har endelig virkning før departementet har tatt stilling til innsigelsene. Fram til saken er oversendt departementet, kan innsigelsene trekkes og kommunen kan deretter vedta planen med endelig virkning.

Departementet har i rundskriv[6] forutsatt at planvedtak unntaksvis kan fattes før mekling er foretatt. Trekkes innsigelsene i et slikt tilfelle betingelsesløst før saken er oversendt departementet, er det mye som tilsier at planvedtaket får rettsvirkning uten ny behandling i kommunen. Hvis dette hadde vært tilfelle i denne saken, kan det tale for reglene om endring av reguleringsplan måtte vært fulgt da kommunen vedtok et endret planforslag.

I den forliggende saken er situasjonen imidlertid at Statsforvalteren 31.01.2024 trakk innsigelsene med forbehold om at kommunen gjorde endringer i bestemmelsene, bl.a. når det gjelder matjordplan og parkering. Det forhold at frafall av innsigelsen forutsatte endringer i planen, innebærer at planforslaget som ble vedtatt 15.06.2023 ikke hadde et innhold som har blitt akseptert av sektormyndighetene i ettertid, i motsetning til hva situasjonen ville ha vært ved et betingelsesløst frafall av innsigelsen. Det blir dermed lite naturlig å se det slik at frafall av innsigelsen skulle innebære at vedtaket av 15.06.2023 får rettsvirkning med tilbakevirkende kraft. Vi finner derfor ikke å kunne slutte oss til klagernes syn om at om at ny behandling av saken 08.02.2024 skulle vært gjort etter reglene om *endring* av reguleringsplan, men at det riktige må være at saken måtte opp til ny sluttbehandling etter pbl. § 12-12.

Vår konklusjon er derfor at det ikke utgjør en saksbehandlingsfeil at reglene for planendring ikke er fulgt.

2.2.5 Vurdering av om det skulle ha vært gjennomført ny høring forut for sluttbehandling av endret planforslag 08.02.2024

Adgangen til å gjøre endringer i planforslaget ved kommunestyrets sluttbehandling er ikke uttrykkelig regulert i loven. Det avgjørende blir derfor om plan- og bygningsloven og forvaltningslovens forutsetninger og krav til planlegging, utredning og medvirkning blir tilstrekkelig ivaretatt dersom det gjøres endringer, uten ny høring eller ytterligere fagutredninger.

Sivilombudet har uttalt følgende om hvilke endringer som kan gjøres ved sluttbehandlingen av planvedtak:[7]

---

[6] H-2/14 «Retningslinjer for innsigelse i plansaker etter plan- og bygningsloven»
[7] Uttalelse av 17.10.2022 (sak 2022/1303)

> *Sammenhengen mellom §§ 12-10 og 12-12 tilsier at det «forslag til reguleringsplan» som legges frem for kommunestyret til vedtak, i utgangspunktet må være det samme som tidligere har vært på høring og offentlig ettersyn. I den avsluttende behandlingen av planforslaget kan kommunen derfor kun gjøre mindre endringer i planforslaget, blant annet for å imøtekomme innvendinger som er fremkommet gjennom høringen og ettersynet, se også Innjord mfl., Plan- og bygningsloven med kommentarer (2020) side 380. Kommunen kan derimot ikke vedta en reguleringsplan med endringer av vesentlig betydning for arealbruken, som høringsinstansene og andre berørte ikke har hatt foranledning til å uttale seg om. Ønsker kommunestyret å foreta slike endringer, må det i tilfelle utarbeides et nytt planforslag som sendes på ny høring og legges ut på nytt offentlig ettersyn, jf. plan- og bygningsloven § 12-10 første ledd første punktum.*

Det klare utgangspunktet er altså at det planforslaget kommunestyret vedtar i hovedsak må være det samme som har vært på høring. Det er kun *mindre endringer* som kan gjøres ved sluttbehandlingen. Dette er en nødvendig forutsetning for å ivareta hensynet til medvirkning for alle berørte interesser og myndigheter, slik dette er fremhevet i lovens formålsbestemmelse.

Ser man nærmere på de endringer som ble gjort i planforslaget ved sluttbehandlingen 08.02.2024, omfatter disse hele den nordlige delen av planområdet. Endringene inkluderer en stor del av industriområde IND1, i form av deler av byggetrinn 1 og hele byggetrinn 2 og 3. Videre omfattes store deler av områdene avsatt til blågrønn struktur i BG3, BG4 og BG5 og deler av BG2. Endringene omfatter også et friluftsområde (FL4). Samlet sett dreier det seg altså om vesentlige deler av det opprinnelige forslaget. Dette taler allerede i utgangspunktet mot at endringene kan anses «mindre», slik dette er omtalt ovenfor.

Det er videre slik at det planforslaget som ble vedtatt omhandler en virksomhet med store negative konsekvenser for områdene rundt, både i anleggsfasen og i driftsfasen. Dette gjelder både støy og visuelt. Utredningene av tiltakets virkninger, herunder konsekvensutredningene, er gjort på grunnlag av det opprinnelige planforslaget. Både utredningene og forslag til avbøtende tiltak er derfor tilpasset et annet forslag enn det som ble vedtatt. De planfaglige vurderingene som er gjort fra plankonsulenten sin side (jf. pbl. § 12-3 fjerde ledd) er også foretatt ut fra det opprinnelige forslaget. Dette tilsier at det må utvises varsomhet med å gjøre endringer uten at virkningene er godt avklart, selv om intensjonen er å nedskalere utbyggingen.

Vi viser også til at den aktuelle saken er svært kontroversiell og at det derfor er særlig viktig for tilliten til planprosessen at formelle regler følges fullt ut. Det er i denne sammenheng sentralt at medvirkning er et hensyn som står på egne ben, jf. pbl. § 1-1 fjerde ledd, selv om man skulle mene at saken ellers er tilstrekkelig opplyst.

Også hensynet til forslagsstiller taler normalt for at i hvert fall en begrenset høring er nødvendig i tilfeller der forslaget nedskaleres kraftig. Man risikerer ellers at det vedtas et planforslag som er helt eller delvis uegnet for den virksomhet som planlegges, uten at forslagsstiller gis mulighet til å påpeke dette. Akkurat i denne saken er hensynet til forslagsstiller underordnet siden forslagsstiller ikke selv har motsatt seg endringene. Som vi kommer tilbake til, kan nedskaleringen likevel påvirke samfunnsnytten av utbyggingen, uavhengig av om forslagsstiller aksepterer endringene.

Statsforvalteren har undersøkt egen praksis, men kan ikke se at det i noen sak som har vært til klagebehandling her har vært gjort tilsvarende store endringer av et planforslag ved sluttbehandlingen, uten ny høring.

Dersom kommunestyret mener at det er behov for omfattende endringer, vil det ordinære være at kommunestyret forkaster forslaget i sin helhet eller evt. sender saken tilbake til administrasjonen for bearbeiding, jf. pbl. § 12-12 første ledd fjerde punktum. Ved å benytte en slik fremgangsmåte får man også anledning til å oppdatere planbeskrivelsen, slik at denne beskriver et forslag som samsvarer med det som vedtas. Planbeskrivelsen skal ikke bare gi grunnlag for medvirkning og faglige innspill, men også danne grunnlag for senere tolkning av planen og det er da viktig at denne knytter seg til det prosjektet som faktisk vedtas[8].

Statsforvalterens konklusjon må etter dette bli at endringene som er gjort i planforslaget er vesentlig større enn det som kan gjøres ved sluttbehandlingen av saken i kommunestyret. En slik mangel ved saksbehandlingen kan medføre at vedtaket er ugyldig, men dette må vurderes nærmere ut fra prinsippet i fvl. § 41.

2.3 Virkningen av saksbehandlingsfeilen

2.3.1 *Rettslige utgangspunkter og kommunens syn*

Det følger av fvl. § 41 at et dersom forvaltningslovens saksbehandlingsregler ikke er overholdt, vil vedtaket likevel være gyldig når det er grunn til å regne med at saksbehandlingsfeilen ikke kan ha virket bestemmende på vedtakets innhold. Prinsippet i fvl. § 41 vil gjelde på samme måte ved saksbehandlingsfeil knyttet til plan- og bygningslovens regler om høring, krav til konsekvensutredning mv. eller naturmangfoldlovens saksbehandlingskrav.

Det er ikke et krav om sannsynlighetsovervekt for at feilen kan ha innvirket på innholdet, men tilstrekkelig med en «ikke helt fjerntliggende mulighet»[9]. Høyesterett har lagt til grunn at det ikke skal mye til, men at det må være en «reell» mulighet for at feilen har virket inn på innholdet[10].

Ved vurderingen av om det er mer enn en «fjerntliggende mulighet» for at høring og eventuelt ytterligere utredning ville kunne ha påvirket vedtakets innhold, må det legges til grunn at «innholdet» i vedtaket i denne sammenheng refererer til *all arealdisponering vist på plankartet og samtlige bestemmelser tilknyttet planen*. Det er altså tilstrekkelig at plankartet eller bestemmelsene kunne ha fått et noe annet innhold dersom saksbehandlingen var utført korrekt, f.eks. ved at krav til avbøtende tiltak hadde blitt noe endret som følge av en annen avgrensing av byggeområdene.

Planbeskrivelsen er for så vidt også en del av vedtaket, men denne har ikke rettsvirkning.

Det å skulle ta stilling til om det er en ikke helt fjerntliggende mulighet for at en ny høring eller ytterligere utredninger av planen kunne ha ført til at planens vedtatte innhold vill blitt noe annerledes, er en noe hypotetisk øvelse, all den tid slik høring eller utredning ikke er foretatt. Hensikten med ny høring er, i tillegg til å sikre medvirkning, nettopp å få belyst konsekvenser av et endret forslag og det blir dermed vanskelig å få oversikt over alle de mulige konsekvensene når høringen ikke er gjennomført.

I den forberedende klagebehandling har kommunen gitt uttrykk for at når konsekvensene av en utbygging er avklart for et langt større område enn det som omfattes av vedtatt plan, er det vanskelig å se for seg at ikke også konsekvensene av et geografisk mindre prosjekt er tilstrekkelig avklart. Kommunen viser også til at det reduserte utbyggingsområdet langt på vei tilsvarer byggetrinn 1 i overordnet plan, og at man uansett ikke har noen garanti for at området i sin helhet

---

[8] Kommunal- og distriksdepartementet, Reguleringsplan, veileder H-2531 B s. 64
[9] Rt-2009-661 avsnitt 71.
[10] HR-2017-2247-A

bygges ut. Når det spesielt gjelder støy, oppfatter vi det slik at kommunen mener at når det er satt grenseverdier for støy, er hensynet til omkringliggende bebyggelse tilstrekkelig ivaretatt enten planområdet er stort eller lite.

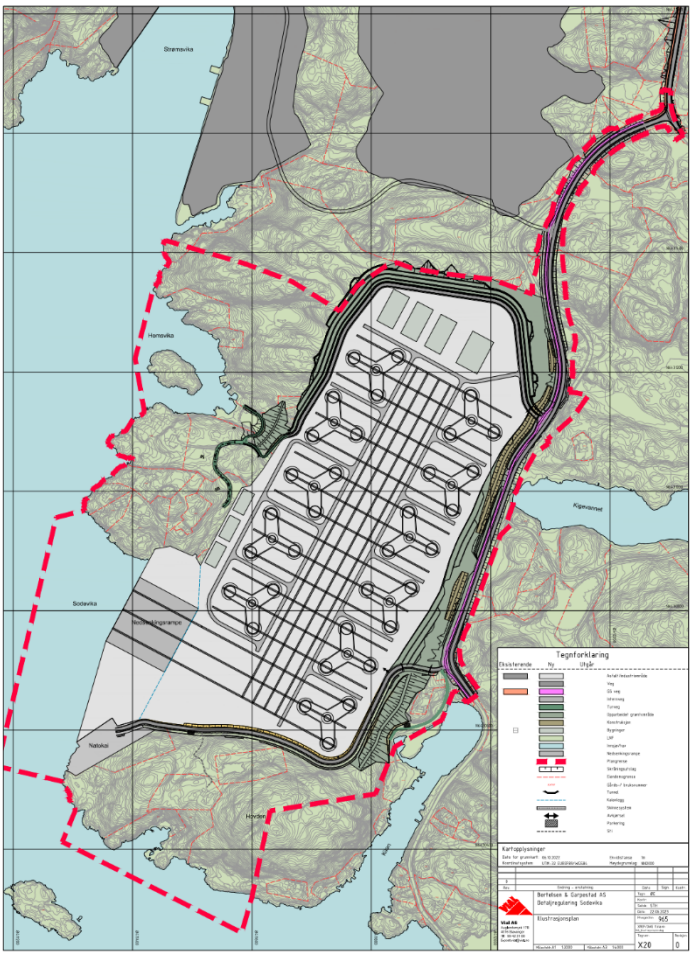
2.3.2 *Betydningen av manglende høring for interesseavveiningen mv.*

Spørsmålet er altså om et redusert planområde kan ha virkninger som tilsier at det var behov for høring og evt. ytterligere utredning.

Vi finner det her naturlig å ta utgangspunkt i at utbyggingsprosjektet, som planen skal tilrettelegge for, gjennom planprosessen har vært tungt koblet til satsingen på grønn industri og havvind. Vi viser til planbeskrivelsen s. 11 der det bl.a. framgår:

> *Fremtidens Havvind er et regionalt samarbeidsprosjekt i Agder – Støttet av Agder Fylkeskommune, Sørlandets kompetansefond og Aust-Agder utviklings- og kompetansefond. De har startet et regionalt samarbeidsprosjekt mellom fire kommuner: Kristiansand, Lindesnes, Farsund og Lyngdal. De arbeider for utvikling av Agder sin kompetanse gjennom en sterk leverandørindustri og har grunnlaget for å kunne bli kompetansesenter for havvind. Regionen har havnefasiliteter for både produksjon, sammenstilling og driftsplasser. Fremtidens Havvind har kartlagt og identifisert mulige lokasjoner for baser/havner for havvind i regionen, der Sodevika har blitt utpekt som et egnet område for produksjon og montasje av vindturbiner (Klausen, 2022). Det er forventninger om et stort marked for spesielt flytende fundamenter, men også for bunnfaste, i Nordsjøområdet og at Norge vil posisjonere seg for å kunne levere produkter og tjenester for dette markedet. Det er forventet at havvind i Norge på sikt vil domineres av flytende vindturbiner.*
>
> *Sodevika er i områderegulering for Strømsvika-Sodevika avsatt til sjørettet næring, som gjør at området har et konkurransefortrinn. Områdeplanen legger til rette for etablering av næringsvirksomhet som har behov for havneområder i forbindelse med produksjon og eksport av produkter, service og vedlikehold i offshore-relaterte oppdrag. I forbindelse med områdereguleringen er det krav til detaljregulering for industri- og havneområdene, som danner bakgrunnen for planarbeidet.*
>
> *På bakgrunn av den nasjonale satsningen, lokasjonen av Sodevika og gjeldende områdeplan, er det et ønske om å detaljregulere Sodevika havn og industriområde for offshore-bransjen som skal spille en stor rolle i fabrikasjons-, installasjons- og ferdigstillingsfasen for havvindmøller.*

Følgende illustrasjonsplan som viser det opprinnelige byggeområdet i sin helhet i bruk som anlegg for produksjon av havvindturbiner, er også tatt inn i planbeskrivelsen:

Utbyggingen som planen skal tilrettelegge for har altså en klar kobling til både regional og nasjonal satsing på grønn industri, og særlig satsingen på havvind. Prosjektet berører dermed interesser utover de rent lokale næringsinteressene.

Det synes videre på det rene at utbyggingen har negative følger av et slikt omfang at dette kan berøre regionale og nasjonale interesser. Vi viser til redegjørelsen ovenfor om at utbyggingen vil ha stor og svært stor negativ innvirkning på landskap, naturmangfold og friluftsliv. Vi viser videre til at det bl.a. av Miljødirektoratets veileder om strandsone i arealplanlegging, framgår at strandsonen er av nasjonal betydning og der det også gis uttrykk for at ett av formålene med strandsonevernet er å ta være på kystlandskapet i Norge.

Vedtakelse av reguleringsplanen synes dermed å forutsette avveininger av interesser av regional og nasjonal betydning.

I en uttalelse av 21.12.2024[11] har Sivilombudet lagt til grunn at kommunen må identifisere *de samfunnsmessige gevinstene* av tiltakene planen tilrettelegger for på en klar måte, og at *skaden på naturmangfoldverdiene må avveies mot andre hensyn som tilsier utbygging*. Vi finner grunn til å

[11] Sak 2024/1117, Avsnitt 94 og 95

fremheve dette særskilt, fordi dette viser at det ikke bare er et krav at kommunen som planmyndighet skal ha tilstrekkelig kunnskap om konsekvensene for landskapet og naturmiljøet, men også at man har et klart og entydig bilde av samfunnsnytten som er knyttet til en realisering av planen. Det skal videre fremkomme hvordan kommunen har avveid de motstridende interessene mot hverandre. Vi legger til grunn at dette også må innebære en vurdering av om det er realistisk at (eller i hvilken grad) disse samfunnsmessige gevinstene oppnås. Først da kan man gjøre den avveiningen av disse interessene som er forutsatt.

Det fremste argumentet for å godta en utbygging med stor og svært stor negativ konsekvens for naturverdier, friluftsliv og landskap, slik tilfellet er i denne saken, er naturlig nok at de samfunnsmessige fordelene som utbyggingen fører med seg vil være *større* enn skadevirkningene. Som nevnt er satsing på havvind og grønn industri fremhevet som det sentrale formålet med utbyggingen, og dermed er også gevinstene ved en utbygging nært koblet til dette. Ved alle vurderinger som er gjort i planbeskrivelse og konsekvensutredninger, er det utbyggingspotensialet som fremgår av opprinnelig planforslag som er lagt til grunn, altså et vesentlig større område enn det som ble vedtatt, og det er også dette sektormyndighetene har uttalt seg til. Samfunnsnyttevurderingene er dermed knyttet til en utbygging av et helt annet omfang enn det som ble vedtatt. Etter det vi forstår var det også kommunen selv som ønsket at planområdet skulle utvides for å tilrettelegge for en fremtidig havvindsatsing, etter at forslagsstiller først hadde levert et mer avgrenset forslag.

Etter vårt syn må det på denne bakgrunn legges til grunn at man i hvert fall ikke kan *utelukke* at en nedskalering av planområdet, i det omfang som gjøres her, kan påvirke i hvilket omfang de nevnte samfunnsmessige gevinstene blir realisert. Riktignok innebærer en nedskalering også nærmest automatisk at mange av de negative konsekvensene reduseres, men det er ikke gitt at det er proporsjonalitet på dette punktet. Dette skulle ha vært vurdert av kommunen på grunnlag av utredninger av positive og negative følger av et endret forslag. Også den utbyggingen som er vedtatt, vil ha store negative konsekvenser for området som helhet, også utenfor planområdet, både når det gjelder landskap, naturverdier og friluftsliv. En utbygging fører også til redusert bruksverdi for eksisterende eiendommer på grunn av bl.a. støv og støy.

Områdeplanen, og det utbyggingspotensialet som fremgår der, er riktignok ikke endret på det nåværende tidspunkt, men det fremstår svært usikkert, og vesentlig mer usikkert enn det var før planforslaget ble endret, om resten av området kommer til å bli bygget ut og evt. på hvilket tidspunkt. Det kommer tydelig fram at hensikten med nedskaleringen er å ta mer hensyn til grunneierne. Vi kan derfor ikke forutsette at resten av utbyggingsområdet som inngikk i det opprinnelige planforslaget vil bli bygget ut som et byggetrinn 2.

Statsforvalteren finner det relevant i denne sammenheng også å vise til Statsforvalterens innsigelse av 25.06.2022 til reguleringsplan for Støleheia Sør i Kristiansand og Vennesla kommune. Under overskriften «Statsforvalterens overordnede holdning til nye store næringsarealer i det grønne skiftet», fremgår bl.a. følgende generelle føringer for utbygging av store industriarealer:

> *Statsforvalteren legger til grunn at nedbygging av arealer både bidrar betydelig til utslipp av klimagasser, og medfører tap av natur som i seg selv er en stor trussel mot global bærekraft på sikt. Vi tar for gitt at slike tap av økologisk bærekraft bare kan forsvares dersom man med rimelig sikkerhet vet at man får klare gevinster på økonomisk og sosial bærekraft. Det er åpenbart at alle omtalte planer om ny storskala næring på Agder ikke vil kunne realiseres i overskuelig framtid, gitt begrensninger i tilgang på kraft og kapital mm. Statsforvalteren mener i lys av dette at det ikke kan forsvares å gjennomføre svært store naturinngrep og klargjøre tomtearealer i denne*

> *størrelsesorden, uten at man har konkrete planer for etablering. Det er ikke bærekraftig hvis konkurransen mellom kommuner og aktører fører til at det bygges ned meget store arealer av intakt natur, uten at man får noe igjen for dette med rimelig sikkerhet innen rimelig tid.*

Sitatet viser at både samfunnsnyttevirkningene og realismen i prosjektet, er av klar interesse for sektormyndighetene i saker om nedbygging av natur der det argumenteres med behovet for grønn industri. I den foreliggende saken har ingen av sektormyndighetene fått anledning til å uttale seg til følgene av et redusert planområde. En ny høringsrunde kunne på dette punkt gitt innspill til hvordan et redusert planområde påvirker hensiktsmessigheten av bruk av området til produksjon av vindturbiner for havvind eller annen grønn industri, og dermed sannsynligheten for å oppnå de samfunnsmessige gevinstene prosjektet skal realisere.

Det kan også være relevant å avklare i en høringsrunde om en redusert «Sodevika-utbygging» kan føre til økt press på andre arealer, enten lokalt eller regionalt, og om dette kan øke den *samlede* belastningen på natur og landskap i større grad enn det som følger av det opprinnelige planforslaget. Statsforvalteren viser til at det foreligger svært mange planer for etablering av grønn industri i fylket, omtalt slik i høringsuttalelsen av 22.05.2023 (vår understrekning):

> *Statsforvalteren anser foreslåtte detaljregulering for Sodevika havn og industriområde som et av en rekke planforslag og omtalte initiativer på Agder, som foreslår å legge ut store arealer til ny næring, med referanse til det grønne skiftet. Samlet sett vil dette bety en arealbruksendring på Agder som bryter hittil kjente dimensjoner.*

Vi går nå over til å vurdere om endringene kan berøre støyforhold i området.

2.3.3 *Betydningen av manglende høring for ivaretakelsen av støykrav mv.*

Bestemmelser om støy er fastsatt i flere bestemmelser i planen. I planbestemmelsene punkt 2.3.3 er det fastsatt støygrenser for anleggsfase og driftsfase:

> *Før oppstart av enkeltfaser i opparbeidelsen av planområdet må støysituasjonen vurderes og dokumenteres. Det skal dokumenteres at valgte bygg- og anleggsmetode ikke overskrider gitte støykrav i forurensningsforskriften kap. 30. Likeledes skal det dokumenteres at etablerende virksomhet overholder gitte støykrav for driftsfase for hver enkeltfase.*

I punkt 2.3.7 er det fastsatt at støynivået fra planområdet skal tilfredsstille grenseverdier for «øvrig industri» i tabell 2 i T-1442. Det er også gitt grenseverdier for innendørs støy i 2.3.8.

I punkt 2.3.6 er det stilt krav om skjermingstiltak. Her vises det til punkt 6.1 om opparbeidelse av støyvoll i områdene for grønnstruktur. Ved at disse arealene avsatt til grønnstruktur er vesentlig redusert, vil imidlertid også støyvollen bli tilsvarende redusert. Disse forholdene, og at det ikke er foretatt ny utredning om støy, er fremhevet i flere av klagene.

Kommunen har vist til at det er fastsatt grenseverdier, og at disse fortsatt står fast selv om planen endres.

Etter Statsforvalterens vurdering vil imidlertid sannsynligheten for at man klarer å tilfredsstille disse grenseverdiene *kunne* påvirkes av de endringer som er gjort. Det er dermed vanskelig å se at eksistensen av grenseverdier tilsier at endringene i planforslaget *ikke kan ha betydning*.

Det følger av Miljødirektoratets veileder om behandling av støy i arealplanlegging[12], at «[i] reguleringsplaner skal støyberegningene være tilstrekkelig detaljerte til å kunne vurdere og beskrive behov for avbøtende tiltak for å overholde grenseverdiene i tabell 2». Videre at «støyutredningen skal synliggjøre hvilke støyfølsomme eiendommer som er utsatt for støy og hvor høyt lydnivået er, hvilke avbøtende tiltak som planlegges og hvilken effekt de har».

At det kun settes grenseverdier, vil derfor ikke være tilstrekkelig når det er usikkert om disse kan overholdes uten avbøtende tiltak. Vi viser i denne forbindelse til kommunens saksinnstilling til sluttbehandlingen i møte 08.02.2024. s. 9 der det uttales at «støyvurderinger viser at nasjonale støygrenser overholdes med unntak av deler av den aller nærmeste bebyggelsen.» Dette viser at også i det opprinnelige forslaget var støykrav ikke overholdt for den aller nærmeste bebyggelsen. Den nærmeste bebyggelsen kan videre, som følge av endringene, være andre eiendommer enn i det opprinnelige forslaget, og dette kan også være eiendommer som lå an til å bli innløst som følge av at de lå innenfor det opprinnelige industriområdet, men som nå ligger utenfor. Det blir dermed uklart hvordan konsekvensene og evt. behov for avbøtende tiltak kan være tilstrekkelig belyst i en slik situasjon, og videre hvordan medvirkning for disse grunneierne er ivaretatt.

En reduksjon av næringsarealene kan i seg selv gi mindre støy for omgivelsene. Men gitt at et så sentralt element som den planlagte støyvollen langs Skjernøyveien for en stor del lå i den delen av planen som utgår, oppstår det uansett spørsmål om hvordan dette påvirker muligheten til å oppnå tilfredsstillende støyforhold, og evt. også om dette kan påvirke støvflukt og visuelle forhold.

Når det gjelder kommunens syn om at man uansett ikke har noen garanti for at området i sin helhet bygges ut, er det nærliggende å vise til at støyvollen under enhver omstendighet ligger utenfor areal avsatt til byggeområde for næring. Oppføring av denne vollen er dermed ikke koblet til utbyggingen av næringsarealet. Støyvollen synes derfor å stå på «egne ben», ved at den forutsettes oppført som et selvstendig element. Vi antar at dette er forhold som naturlig hadde blitt nærmere avklart i en utbyggingsavtale.

Det er naturgitte forhold i det reduserte forslaget som kan erstatte f.eks. deler av støyvollen, ved at terrenget nord for det reduserte utbyggingsområdet antagelig i seg selv vil ta opp støy av et ikke ubetydelig omfang. Det er imidlertid verken riktig eller forsvarlig at det skal være opp til klageinstansen å vurdere de faktiske konsekvensene av endringer i et slikt omfang som saken her gjelder. En slik fremgangsmåte vil i tillegg bryte både med kravet om reell toinstansbehandling av klagesaker, og ikke minst prinsippet om medvirkning i plansaker. En eventuell bruk av terrenget som støyreduksjon forutsetter også at planens arealformål og bestemmelser rettslig sikrer en slik bruk.

2.3.4 *Vurdering av forhold som kan tale mot at feilen har hatt betydning for vedtaket*

Statsforvalteren har under 2.3.2 og 2.3.3 pekt på hensyn som taler for at det er behov for ny høring. For helhetens skyld må finner vi det nødvendig også å vurdere betydningen av argumenter som kan tale for det motsatte. Disse er særlig knyttet til punkt 2.3.2 ovenfor om betydningen av et redusert område for avveiningen mellom samfunnsnytten og skadevirkningene på natur og landskap.

Dette gjelder for det første det forhold at man uansett ikke kan forbeholde planområdet for grønn industri. Gjennom planbestemmelsene kan området bare avsettes til maritim industri og det kan kun kan gis *retningslinjer* om bruk til grønn industri i kommuneplanen[13].

---

[12] M-2061 Veileder til retningslinje T-1442, punkt 5.1

[13] Kommunal- og distriktsdepartementet, avgjørelse av 28.06.2024 i innsigelsessak, Bøylestad industriområde

Rettslig sett kan man altså ikke «sikre» at intensjonen med planen realiseres gjennom bestemmelser som reserverer området for den typen industri man ønsker. Det er likevel ingen tvil om at intensjonen med planforslaget er å tilrettelegge for grønn industri og at industrietableringen skal utgjøre et viktig bidrag til det grønne skiftet. *Sannsynligheten* for at dette oppnås, må derfor uansett inngå i de avveininger kommunen gjør. Og videre må alle forhold som eventuelt reduserer muligheten for å oppnå disse gevinstene være relevant for den beslutningen kommunestyret skal ta når planen kommer til sluttbehandling, herunder hvilken betydning et redusert utbyggingsområde kan ha i denne forbindelse. Vi kan derfor ikke se at dette er et tungt argument mot at endringene bør belyses bedre gjennom ny høring.

For det andre kan det argumenteres for at overordnede planer i dette tilfellet allerede har avklart avveiningen mellom samfunnsnytten av at området brukes til industriformål og virkningene dette har for naturverdier, friluftsliv og landskap. Bruk av området til industriformål er fastsatt i overordnet plan, altså i områdeplanen. Her er det imidlertid to forhold som må tas i betraktning. Det ene er at overordnet plan er fra 2012 og at kunnskapsgrunnlaget mv. den gang ikke nødvendigvis er dekkende for dagens situasjon. Både de faktiske forholdene og måten man verdsetter natur på kan ha endret seg. Det andre er at utredningene som er gjort på overordnet nivå fremstår lite grundige, og at det dermed implisitt er forutsatt en videre utredning på detaljnivå.

I denne forbindelse viser Statsforvalteren også til Sivilombudets uttalelse av 21.12.2024[14], der ombudet kom til at kommunen hadde lagt for stor vekt på at arealbruken i reguleringsplanen som var gjenstand for prøving var i tråd med overordnet plan. Det ble særlig vist til at det ikke var foretatt detaljerte og konkrete vurderinger ved vedtakelsen av kommuneplanens arealdel, og at det i konsekvensutredningen til kommuneplanen framgikk at kunnskapsgrunnlaget var vurdert godt nok til «dette plannivået», dvs. nivået for kommuneplanen. Etter ombudets syn har det begrenset vekt at utbyggingen er i samsvar med overordnet plan når det ikke er gjort ytterligere interesseavveining på reguleringsplannivå.

I saken vi har til behandling dreier det seg om forholdet mellom områdeplan og detaljplan (og ikke kommuneplan og detaljplan), men de samme prinsippene som Sivilombudet trekker opp, må gjelde også her. Etter vårt syn er det relativt klart at kunnskapsgrunnlaget ikke var tilstrekkelig til å oppfylle naturmangfoldlovens krav til en detaljplan, da områdeplanen ble vedtatt. Det er her tilstrekkelig å vise til forskjellene i beskrivelse av undersøkelser, funn og konklusjoner i planbeskrivelsen til områdeplanen sammenlignet med planbeskrivelsen for detaljplanen for Sodevika. Dette standpunktet understøttes videre av at selv i planprosessen på detaljplannivå, var ikke kartleggingen av naturmangfoldet fullført da saken ble sendt på høring. Noen fullstendig interesseavveining etter naturmangfoldloven var det dermed ikke mulig å gjøre ved vedtakelse av kommuneplanen eller områdeplanen, siden kunnskapsgrunnlaget ikke var tilstrekkelig da disse planene ble vedtatt.

Følgen av dette er at kravene til å veie skadevirkningene for natur, landskap og friluftsinteresser mot de hensyn som taler for utbygging, gjaldt fullt ut da detaljreguleringsplanen ble utarbeidet. For ordens skyld presiserer vi at kommunen når som helst kan endre vedtatte planer og at områdeplanen fra 2012 ikke forplikter kommunen til å vedta en detaljplan i tråd med denne.

2.3.5 *Konklusjon*

Etter vårt syn taler de forhold som er nevnt ovenfor samlet for at det burde ha vært avklart gjennom en høringsrunde om det er behov for ytterligere fagutredninger for å belyse om de forutsetninger

[14] Sak 2024/1117, punkt 4.2.3

som ble lagt til grunn for det opprinnelige forslaget fortsatt står seg. Videre skulle berørte parter og interesser ha blitt hørt i forbindelse med det endrede forslaget.

At området er egnet for sjørettet industri, slik det har blitt fremhevet av kommunen, og at arealene også i et redusert forslag har stor interesse for næringslivet i området, er det ikke grunn til å betvile. Men som vist ovenfor er det ikke primært som et ordinært maritimt industriområde prosjektet er presentert i planbeskrivelse og saksinnstillinger. Prosjektets betydning i det grønne skiftet fremstår sentralt i vektingen som kommunestyret må gjøre av de motstridene interessene som gjør seg gjeldende i saken, og også ved klageinstansens prøving av disse. Det er derfor sentralt at man har et tilstrekkelig klart bilde av hvordan reduksjonen av utbyggingsområdet påvirker prosjektets betydning i denne sammenhengen.

Planbeskrivelsen i liten grad oppdatert og tilpasset det endrede forslaget. Det går frem at det endrede planforslaget begrenser planområdet uten vesentlige endringer i bruk, og at den opprinnelige planbeskrivelsen fortsatt vil være dekkende. Det er presisert at enkelte deler er tatt ut som uaktuelle, og massehåndtering, trafikkmengder og arbeidsplasser er redusert i takt med omfang av planområdet.

Det er vanskelig å se at dette kan være tilstrekkelig som vurdering av konsekvensene av endringene, og det er heller ingen berørte som har fått uttale seg til konsekvensene av et redusert forslag eller til kommunens vurdering av disse konsekvensene. At planbeskrivelsen i liten grad er oppdatert, underbygger også at det mangler vurderinger av virkningene av et endret forslag.

Det må i helhetsvurderingen av saksbehandlingsfeilens betydning også tas hensyn til at overholdelse av både medvirknings- og utredningskrav er avgjørende for legitimiteten til planprosessen. Holth og Winge[15] fremhever dette synspunktet særskilt i forbindelse med manglende overholdelse av utredningskrav, men etter vårt syn vil det samme gjelde for manglende medvirkning. Hensynet til medvirkning er uttrykkelig fremhevet i lovens formålsbestemmelse og dermed grunnleggende for alle planprosesser etter loven. Terskelen for ugyldighet kan derfor ikke være høy i slike tilfeller.

Statsforvalteren er etter dette kommet til at det klart er mer enn en «fjerntliggende mulighet» for at manglende høring og manglende avklaringer av konsekvenser av et redusert planforslag *kan* ha virket inn på innholdet i planvedtaket. Planvedtaket er dermed ugyldig, jf. prinsippet i fvl. § 41.

2.3.6 Avsluttende merknader

I flere klager er det anført at det ikke er realistisk at planforslaget kommer til å bli gjennomført slik det er skissert i planskrivelsen. Vi har berørt dette ovenfor ved at vi mener at realismen i at man oppnår de samfunnsmessige gevinster som er forutsatt, må inngå i kommunens avveining av kryssende hensyn i saken.

Flere klagere har henvendt seg til Statsforvalteren om betydningen av at Direktoratet for mineralforvaltning har krevd konsesjon etter mineralloven fordi man mener at det mangler konkrete planer for industrietablering i området. Dette gjelder forhold knyttet til gjennomføringen av planen og er derfor i utgangspunktet ikke direkte relevant for plansaken. Kommunen bør likevel vurdere om konsesjonsmyndighetens standpunkt om at det ikke foreligger tilstrekkelig klare planer for industrietablering til at området er fritatt konsesjonsplikt, kan berøre forutsetninger som er lagt til grunn i saken.

---

[15] Holth og Winge, Konsekvensutredninger – rettsregler, praksis og samfunnsvirkninger (2014) side 279-280

Det er på bakgrunn av konklusjonen om at planvedtaket er ugyldig ikke nødvendig å vurdere de øvrige anførslene som er fremsatt av klagerne.

Når vedtaket oppheves på grunn av saksbehandlingsfeil, er det ikke grunnlag for å vurdere innholdet i planvedtaket.

3. Vurdering av kravet om lovlighetskontroll

3.1 Statsforvalterens myndighet til å gjøre lovlighetskontroll

Statsforvalterens myndighet til å gjøre *lovlighetskontroll* av planvedtaket etter krav fra 16 kommunestyrerepresentanter følger av kommuneloven § 27-1 første ledd. Statsforvalteren kan prøve om vedtaket har et lovlig innhold, om det har blitt til på lovlig måte og om det er truffet av noen som har myndighet til å treffe et slikt vedtak, jf. kommuneloven § 27-3. Statsforvalterens prøvingskompetanse er noe snevrere i saker om lovlighetskontroll enn ved prøving av ordinære forvaltningsklager. Den viktigste forskjellen er at Statsforvalteren ikke kan prøve kommunens utøvelse av fritt skjønn i saker om lovlighetskontroll. Siden store deler av *innholdet* i arealplaner er undergitt fritt skjønn, får dette skillet reell betydning ved prøving av planvedtak. Ved prøving av om det foreligger saksbehandlingsfeil, er Statsforvalterens kompetanse i utgangspunktet lik etter begge regelverk.

Krav om lovlighetskontroll er framsatt innenfor fristen på 3 uker i kommuneloven § 27-1. Kravet er nærmere begrunnet i brev av 08.03.2024, etter utløpet av fristen, men vi kan ikke se at det er noe i veien for dette etter gjeldende regelverk. Øvrige vilkår for å gjøre lovlighetskontroll er også oppfylt.

3.2 Anførslene i kravet om lovlighetskontroll

Tema for lovlighetskontrollen er på flere punkter sammenfallende med anførsler i klagene som er gjennomgått i punkt 2 ovenfor. I kravet om lovlighetskontroll er det særskilt fremhevet at endringene som er gjort ved sluttbehandlingen gjør at støyrapportene ikke er oppdatert og dermed ikke dekkende for det som faktisk ble vedtatt. Det vises i denne forbindelse til at planlagt støyvoll og flere andre tiltak for å verne mot støy ligger utenfor vedtatt område, og at støyvollen dermed ikke er blitt en del av planens innhold. Kommunestyrerepresentantene mener også at det skulle vært gjennomført ny høring som følge av endringene, at saksutredningen er mangelfull, og at det er holdt tilbake informasjon om kommunikasjon mellom kommunens ledelse og eksterne aktører i Sodevika-saken. Videre anføres at virkningene for Skotholmen naturreservat ikke er vurdert og at flere representanter tilhørende flertallet i kommunestyret er inhabile.

3.3 Statsforvalterens vurdering

3.3.1 Spørsmålet om saken skulle vært undergitt ny høring og ytterligere utredning

Temaet er her det samme som i klagene og vi viser til vurderingene ovenfor under punkt 2.2.4 og 2.2.5 når det gjelder spørsmålet om det foreligger saksbehandlingsfeil og punkt 2.3 om virkningen av feilen. Konklusjonen er at planvedtaket av 08.02.2024 er ugyldig og lovlighetsklagen tas dermed til følge på det samme grunnlaget.

3.3.2 Habilitet

Det fremgår av kravet om lovlighetskontroll at man mener at fire kommunestyrerepresentanter som deltok i behandlingen av saken 08.02.2024, og som tilhørte flertallet, er inhabile.

Statsforvalteren bemerker at i situasjoner der flertallet er relativt knapt, er det særlig viktig at habilitetsspørsmål undergis en grundig vurdering fordi feil kan få direkte betydning for vedtakets gyldighet.

Flere av anførslene om inhabilitet gjelder enkeltrepresentanters (eller nærståendes) næringsmessige tilknytning til forslagsstiller og utbygger Bertelsen og Garpestad AS, og spørsmål om disse relasjonene utgjør et «særegent forhold» etter fvl. § 6 andre ledd. Tilknytningsforholdene fremstår på flere punkter relativt uklare, basert på kommunens saksfremstilling. Skal Statsforvalteren gjøre en reell vurdering av de nevnte habilitetsforholdene på det nåværende tidspunkt, vil det kreve både innhenting av ytterligere opplysninger og ressursbruk i et omfang som vanskelig kan forsvares når planvedtaket uansett oppheves. Vi vektlegger i denne forbindelse også at de faktiske forholdene uansett vil ha endret seg frem til en evt. ny behandling av saken i kommunen, når det er gått så vidt lang tid fra forrige gang. Kommunen må dermed uansett gjøre en ny habilitetsvurdering basert på oppdaterte opplysninger når saken kommer opp på nytt. Vi tar derfor ikke stilling til de nevnte habilitetsspørsmålene.

3.3.3 Øvrige anførsler i kravet om lovlighetskontroll

Når det gjelder øvrige anførsler i kravet om lovlighetskontroll, har vi ovenfor lagt til grunn at det uttrykkelig må redegjøres for den planlagte utbyggingens betydning for Skotholmen naturreservat ved ny høring. Dette må gjelde også hvis det er aktuelt å vedta det opprinnelige planforslaget.

4. Samlet konklusjon - klagesaken og kravet om lovlighetskontroll

Statsforvalteren legger til grunn at det knytter seg saksbehandlingsfeil til planvedtaket av 08.02.2024 ved at endringene som ble gjort ved sluttbehandlingen var så omfattende at disse skulle ha vært undergitt ny høring for bl.a. å avklare behovet for ytterligere utredning. Statsforvalteren legger videre til grunn at feilen må lede til at vedtaket kjennes ugyldig, jf. prinsippet i fvl. § 41.

Ettersom vi mener at det foreligger saksbehandlingsfeil knyttet til manglende høring og evt. utredning av det endrede planforslaget, som må føre til opphevelse, finner vi ikke grunn til å gjennomgå alle anførsler som er nevnt i klagene som er framsatt i saken eller i kravet om lovlighetskontroll.

Før ny høring må planbeskrivelsen tilpasses det forslag som sendes på høring.

Statsforvalterens vedtak
Kommunestyrets vedtak av 08.02.2024 om detaljreguleringsplan for Sodevika havn og industriområde oppheves.

Statsforvalterens vedtak i klagesaken kan ikke påklages til overordnet forvaltningsorgan, jfr. fvl. § 28 tredje ledd. Det samme gjelder for vedtak i sak om lovlighetskontroll.

Statsforvalteren gjør oppmerksom på at fvl. § 36 gir rett til dekning av vesentlige sakskostnader som har vært nødvendig for å få endret vedtaket til gunst for en part. Et eventuelt krav om dekning av vesentlige sakskostnader må fremsettes innen tre uker etter mottakelsen av dette brev. Vi gjør oppmerksom på at eget arbeid med saken som klar hovedregel ikke kan kreves dekket.

Klagerne er underrettet om vedtaket ved kopi av dette brevet. Vi ber om at kommunen orienterer de kommunestyrerepresentantene som står bak kravet om lovlighetskontroll.

Med hilsen

Gina Lund (e.f.)
statsforvalter

Gunnar Refsland
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent

Kopi til:

Ane Birte Lie	Store Elvegate 138 A	4517	Mandal
Anja Flovild Lie	Foged Heibergs Gate 12	4514	Mandal
Ann Kristin Lindanger	Grannestunet 23	4052	Røyneberg
Anna Procyk-Habiera	Venneslavegen 507	4707	Vennesla
Anne Britt Skilnand	Skjernøyveien 76	4516	Mandal
Arild Knudsen	Øykjabakken 13	4323	Sandnes
Arne Måland	Botaniker Resvolls Gate 35	4022	Stavanger
Cecilie Elin Hustoft	Liang 14	4018	Stavanger
Einar Haugland	Oksevollveien 20	4514	Mandal
Eivind Foss	Rustadlinna 66	2849	Kapp
Elianne Wathne	Neseveien 30	4514	Mandal
Elisabeth Dahl Lønning	Nordåsneset 75	5235	Rådal
Elisabeth Thaule Måland	Botaniker Resvolls Gate 35	4022	Stavanger
Evy Ausdal Rønning	Kigeveien 1	4516	Mandal
Gerhard Oluf Skåleskog	Skillebekkgata 5	5523	Haugesund
Gunder Gundersen	Neseveien 30	4514	Mandal
Ingrid Enger Foss	Rustadlinna 66	2849	Kapp
Jan Rokkones Lødner	Steinhaugvegen 6	4056	Tananger
Jan Terje Nielsen	Bjerkelundsveien 84 C	1357	Bekkestua
Jan Tore Skilnand	Skjernøyveien 76	4516	Mandal
Janne M Ødegård Knutsen	Skjernøyveien 250	4516	Mandal
Henk Nevland	Århaugen 10	4307	Sandnes
Inger Helen Farstad Sars	Dr. Jenssens Vei 79	1346	Gjettum
Ingrid Enger Foss	Rustadlinna 66	2849	Kapp
Karen Marie Hald	Skillebekkgata 5	5523	Haugesund
Kirsten J Larsen Hemmer	Hangargata 25	4514	Mandal
Kirsten Møll Birkeland	Neseveien 6 C	4514	Mandal
John Olav Knutsen	Torjusheia 4	4514	Mandal
Knut Helge Riple	Sande Terrasse 19	4050	Sola
Knut Øritsland	Saltvolla 6	4516	Mandal
Knut Emil Skoie	Repslagergata 4	4515	Mandal
Kristin Fotland	Buberget 11	4389	Vikeså
Kristin Kavli Adriansen	Jåttåvågveien 28	4020	Stavanger
Lillian Thorsen Støle	Speiderveien 15	4514	Mandal
Linda Nylund Klev	Kigeveien 81	4516	Mandal
Liv Hugstmyr Særheim	Skeistien 11	4306	Sandnes
Liv Ingunn Nevland	Århaugen 10	4307	Sandnes
Maj Edel Lie	Endresens Gate 4	4517	Mandal

Marit Bentsen	Brogata 1	4515	Mandal
Martine Kjerulf Narum	Lindeveien 15	4515	Mandal
Melvyn Torvald Næsheim	Liang 14	4018	Stavanger
Michael Sars	Dr. Jenssens Vei 79	1346	Gjettum
Michal Mariusz Habiera	Venneslavegen 507	4707	Vennesla
NATURVERNFORBUNDET I AGDER	Postboks 718	4666	KRISTIANSAND S
OMLAND BYGDELAG	c/o Gitte Garvik Omlandsneset 17A	4516	MANDAL
Ove Lindanger	Grannestunet 23	4052	Røyneberg
Øystein Løvåsdal	Kjennerudveien 8	3420	Lierskogen
Rita Syvertsen Lunde	Kleven 13	4515	Mandal
Roar Lie	Endresens Gate 4	4517	Mandal
Robin Narum	Marivoldveien 85	4885	Grimstad
Rune H Rønning	Kigeveien 1	4516	Mandal
Signe Kjerulf	Homsvika 10	4516	Mandal
Solveig Skoie	Repslagergata 4	4515	Mandal
Ståle Skuterud	Kigeveien 140	4516	Mandal
Svein Wærenskjold	Skogstien 15	4514	Mandal
Sverre Inge Vatland	Store Elvegate 138 A	4517	Mandal
Terje Bydahl	Skjernøysund 21	4516	Mandal
Terje Aage Moland	Lauras Vei 65	4515	Mandal
Terje Narum	Hatlestadlia 152	5227	Nesttun
Thor Adriansen	Jåttåvågveien 28	4020	Stavanger
Thor Anders Puntervold	Dyrstadveien 146	4516	Mandal
Thor Martin Kjerulf	Kleven 64	4515	Mandal
Thor Ståle Hansen	Lars O.Røllands Gate 15	4514	Mandal
Tor Birger Eskeland	Tregdeveien 310	4516	Mandal
Tor Olav Gåsland	Buberget 11	4389	Vikeså
Torbjørn Valdemarsen	Marraveien 6	4375	Hellvik
Tore Pettersen			
Truls Lie	Foged Heibergs Gate 12	4514	Mandal
Weronika Malgorzata Habiera	Venneslavegen 507	4707	VENNESLA
Wiktoria Habiera	Venneslavegen 507	4707	Vennesla
Anne Karin Gjertsen	Postboks 198, Bøveien 794	8475	STRAUMSJØEN
Christian Egeland	Ragnhilds Vei 12	4633	Kristiansand S
Fred Erik Berge	Bruskelandsveien 16	4534	MARNARDAL
Geir Even Lunde	Kleven 13	4515	Mandal
Hanne Sivkær Pettersen	Saksenballe 8, 5672 Broby, Danmark, Utvandret		
Harry Kristian Walvik	Valvikveien 14	4516	MANDAL
Inger Brit Skilnand	Ellen Gleditschs Gate 6	4515	Mandal
Jarl Sverre Wilhelmsen	Kigeveien 146	4516	Mandal
Jørgen Smith	Tregdeveien 302	4516	Mandal
Karoline Narum	Marivoldveien 85	4885	GRIMSTAD
Kim Wilkens	Amsterstien 13	4516	MANDAL
Kåre Særheim	Skeistien 11	4306	SANDNES
Kaare Øystein Trædal	Vågebyveien 23	0569	Oslo
Lars Klev	Kigeveien 81	4516	Mandal
Mariette Aanensen	Ragnhilds Vei 12	4633	KRISTIANSAND S

NATURVERNFORBUNDET I LINDESNES	c/o Rådmund Steinsvåg Nesehaven 1	4513	MANDAL
Norun H Berge Sjøstedt	Eikornrødvegen 13	3713	Skien
Per Gulbrandsen	Fridtjof Nansens Vei 8	4514	MANDAL
Skjævesland-M Stian S	Neseveien 6 C	4514	Mandal
Thomas Berg Pedersen	Lindeveien 15	4515	MANDAL
Tor Kristian Berge	Stangsgate 20	3916	Porsgrunn
Tove Nenette Tånevig	Tånevigveien 58	4641	Søgne
Unni M Valand Wilhelmsen	Kigeveien 146	4516	Mandal
Victoria Høegh	Bjerkelundsveien 84 C	1357	BEKKESTUA
Waldon Støle	Speiderveien 15	4514	MANDAL
Stian Bue Pettersen	Skjernøyveien 490	4516	MANDAL
Eivind Trædal	Fiolveien 5	1450	NESODDTANGEN
Randi Solveig Rolfsen	Kigeveien 140	4516	Mandal